

A tardi helyzet

A tardi gazdaságoknak csaknem a háromnegyede 1 és 5 hold közötti birtok és közel a fele 1 holdon aluli birtok. Az 5 holdon aluli törpebirtokosok adják a tardi parasztság törzsét, ők vannak a legtöbben és ők azok, akiknek a fiai és leányai summás munkába járnak. Az ő étlapjuk jellemző inkább a tardi táplálkozási viszonyokra. Ez a réteg már szinte kristálytisztán, mintegy összegyűjtve mutatja a bajokat, melyek néptáplálkozásunkat jellemzik. Étélük egy hozzáértő hozzávetőleges számítása szerint alig fedezi a kívánatos kalóriák felét. Ennek a rétegnek tekintélyes része már majdnem tisztán lisztből készült ételeket eszik. Itt kezd szerepelni a száraz kenyér, mint reggeli, mint ebéd és mint vacsora. Ha pedig nem annyira nehéz a helyzetük, az étlap: tésztaleves, száraztészta, kenyér, ami körülbelül ugyanazt jelenti más és más formában. Náluk kezd csökkenni a szalonna szerepe, egészen elfogy a hús, szinte elfogy a kolbász és a hurka, ez a réteg már nem iszik tejet, vajhoz alig jut egyszer egy esztendőben, a tojás is kevésszer annak kerül az asztalára, aki a csirkét nevelte. A gyerekek dülöngélő írása már vigasztalan szegénységről beszél, a földelt szoba kipárolgásairól. összezsúfolt emberek nehéz életéről, a súlyos munkában tett kemény erőfeszítésekről, sok munkáról és kevés élelemlről. Ezek az étlapok szinte már eléggé, teljes okokat nyújtva világítják meg a statisztikai adatokat, amelyek arról beszélnek, hogy Tardon sokkal nagyobb a tbc halandóság, mint szomszéd falvakban, hogy rendkívül gyakran oka a halálnak a csecsemőknél közvetlenül a veleszületett gyengeség, embereknél közvetve a legyengült szervezet.

Egy tizenegy éves kislány, négyholdas gazda lánya így számol be ételéről: *„Húst azért nem eszek, mert nincsen.“* Egy másik heti étlapját eképpen írja: *„Én hétfőn szalonnát és kenyeret ettem reggelire. Délre pedig kenyeret. Én naponta háromszor szoktam enni. Kedden reggel szalonnát és kenyeret, délre kenyeret, estére tésztalevest ettem. Szerdán reggel kenyeret, délre kenyeret, estére kumpris tésztát ettem. Csütörtökön reggel kenyeret, délre húslevest, estére kenyeret ettem. Pénteken reggel kenyeret, délre bablevest, estére kenyeret ettem. Szombaton kenyeret, délre tésztalevest, estére kenyeret ettem. Vasárnap szalonnát, kenyeret, húslevest, estére kenyeret ettem.“* A vacsora itt már vasárnap is száraz kenyér. Húsleves, bableves, lisztből készült étel, szalonna adja az egész változatosságot. Nagy karéj kenyeret majszoló gyerekek, akiket a felületes látogatók mohó elégteleneknek néznének, az ebédjüket eszik ezzel a kenyérral és kenyéren élnek a nehéz munkát végző szülők, ünnep, ha kolbász és majdnem ünnep, ha szalonna akad.

A kislány, akinek apja két holdnyi földdarabon gazdálkodik, egy nap reggelire kenyeret evett, délre tésztát, estére kenyeret. Másnap pogácsát evett kenyérral, ahogyan a gazdagabbak szalonnát

szoktak kenyérrrel enni, délre kenyeret meg szalonnát, estére rántott levest fogyasztott. Csütörtökön reggel kenyeret és főtt káposztát evett, ebédre kenyeret, vacsorára krumplilevest. Pénteken reggel kenyeret és sóskát fogyasztott, ebédre kenyeret. Ahogy írja: *„Hetenkint tojást egyszer se ettem. Tojást azért nem ettem mert édes anyámnak nincs pénze.“*

Egy másik kislány (2 hold) egy heti étlapja az esztendő januárjában így fest: *„Én hétfőn reggel szalonnát meg kenyeret, délben meg bablevest, este meg kenyeret meg hagymát. Kedden reggel szalonnát meg kenyeret, délben megint kenyeret, este meg tésztalevest kolbásszal. Szerdán reggel szalonnát meg kenyeret, délben sült tököl meg kenyeret, este meg kenyeret. Pénteken kenyérlevest, délre kenyeret, estére kenyeret meg hagymát. Szombaton reggel szalonnát meg kenyeret, délbe bablevest, este kenyeret meg savanyított iborkát. Vasárnap reggel kenyeret meg szalonnát, délben húslevest, este kenyeret meg hagymát“.*

(1 holdon alul.) Tard gazdaságainak több, mint egyharmada egy holdon aluli „birtok“. Amiről e birtokosok étlapja beszél, már több a szegénységnél, az állandó nyomorúság határát súrolja. Alig érti az ember, hogyan lehet így egészségesnek maradni, szívósan kibírni a munkát, az aratást. Hogyan lehet, hogy e családok gyermekei ugyanolyan virgoncan szaladgálnak az iskola udvarán, mint a többiek? Hajlandó az ember a kétségtelen adatokban kételkedni, vagy túlzásokba esni, valami „őserőre“ gondolni, valami foghatatlan szívóságra, melyet megérteni alig, csak csodálni lehet. A felszínen nem látszanak a bajok, a gyerekek arca nem keskenyebb, mint a többieké, de ezek pusztulnak el tifuszban, ragályos betegségekben, ezek az anyák szülik egyenesen a temetőnek a kis tardiaiakat, róluk beszél a temető sarkában a rengeteg kicsi sírhalom.

Az arcon alig látszik valami, csak néhányan, a legszegényebbbe, feltűnően sápadt, ezek még november végén is gémberedett meztelen lábbal tapossák a fagyos sarat. Csak a tanító beszél arról, hogy hihetetlenül gyenge ezen gyerekeknek a felfogóképessége, hogy furcsán ijedősek és képtelenek figyelni, szórakozottak és délben futással, játékkal helyettesítik az ebédet. Álljanak itt kommentár nélkül a dolgozataik, hogy beszéljenek a helyzetről, mely ebben a rétegben vigasztalan, ha rendes házak és meszelt falak közé bújik is a maga nyomorával. Tardon a szegénység meghúzódo, már elkeseredni is fásult. Aki végigszalad a falun és akár be is megy a házakba, alig láthat belőle valamit, valahogy az élet legintimebb titka ez a tűró szegénység. Azoknak a jobbágyoknak az egyenes utódairól beszél, ki „minden terhek türelmes viselője“ volt Széchenyi szerint, már akkor is. „Ki hú jobbágy, s mily hű!“ még ma is.

Egy egyholdas „gazda“ kislány írja: *„Hétfőn reggel ettem kocsonyát, délbe káposztát, este káposztát. Kedden reggel kenyeret, délben kenyeret, este sóskamártást. Szerdán reggel kenyeret, délben kenyeret, este tésztát. Csütörtökön reggel kenyeret, délben kenyeret, este tésztalevest. Pénteken délben kenyeret, este kenyeret. Szombaton reggel kenyeret, délben kenyeret, este vöröshagymát kenyérral. Tejjet nem ettem egész hó-*

napban, mert nincs tehenünk, osztán drága és nincs rá pénz". Húst nem evett egész hónapban, tojást nem evett egész hónapban. Kenyeret evett és megint kenyeret, mint a birtoktalan földműves gyermeke, aki így ír:

„Hétfőn kenyeret meg főtt cukorrépat, délbe kenyeret, este keménymagoslevest. Kedden reggel vereshagymát, délbe kenyeret, este borsólevest meg kompristésztát. Csütörtökön reggel kenyeret, délben is kenyeret, este tésztalevest. Pénteken reggel kenyeret és répát, délben kenyeret meg két kockacukrot, este bablevest. Szombaton reggel kenyeret, délre nem hoztam az iskolába semmit, este kenyeret meg hagymát. Vasárnap reggel kenyeret, egy kis szalonnát, délben egy kis kalácsot, este tésztalevest.”

De talán mindezeknél szomorúbb dokumentum egy egyholdas parasztember kisfiának írása, aki ahelyett, hogy felsorolná, mit evett a hét egyes napjain, furcsán ír, kissé gyerekesen; ahogy a mondatokat fogalmazza és dicsekszik, azzal talán jobban beszél a helyzetről, mint az összes számadatok: *„Én már ettem sokmindent — írja — de ezen a héten ettem legelőször kenyeret. Ettem már kolbászt, szalonnát, hurkát, sonkát. Ettem már kalácsot, tejet és vizet a héten igen sokat ittam. Ez a heti táplálkozásom”.*

EGY MUNKÁSHOZ!

— A „GYÁRI SUGALLATOK” c. ciklusból —

Vigyázz!

*a morzsát cipóvá hazudják,
és édenné a poklokat!
az ördögöt angyallá mossák
s néphőssé nyálnak grófokat!*

Vigyázz!

*testvéred újra megfeszítik,
apádat, meglásd, felkötik!
fiadból árulót faragnak,
s anyádat arcul-köpdösik!*

Vigyázz!

*varázs-szavakkal csalogatnak!
lépést se! őrizd meg magad!
mert akkor: csel, bitó hiába! —
a holnap a tiéd marad!*

Gereblyés László